

Dygo, Marian

"Hospodařeni královského města Loun v druhé polovině 15 století", Jaroslav Vaniš, Praha 1979 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 71/4, 862-863

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Tego typu hipoteza da się zweryfikować w oparciu o dalsze badania terenowe i źródłowe na tym i podobnych stanowiskach.

Z. M.

Jadwiga Krzyżaniakowa, *Kancelaria królewska Władysława Jagielly. Studium z dziejów kultury politycznej Polski w XV w. część II: Urzędnicy*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 1979, s. 201.

Książka zawiera biogramy urzędników kancelarii królewskiej. Zalicza się do nich obok kanclerzy i podkanclerzy wszystkich, którzy używali tytułów protonotariusza lub notariusza bądź tych, do których odnoszą się formuły czynności kancelaryjnych (*scriptum, formatum*). Pominięto osoby bez wątplenia ściśle współpracujące z kancelarią (doradców prawnych, dyplomatów), natomiast uwzględniono wielokrotnych relatorów kancelarii, którzy znani są skądinąd jako piastujący stanowiska nie dające podstaw do występowania w formule relacyjnej (dwa wypadki). Biogramy zestawiono chronologicznie, dzieląc je według osób, zajmujących kierownicze stanowiska w kancelarii, na cztery grupy: Zakliki (1386—1403), Mikołaja Trąby (1403—1412), Wojciecha Jastrzębca (1412—1423) i Jana Szafrąca (1423—1433).

Podany w ten sposób zbiór 81 biogramów stanowi kapitalny materiał do dalszych badań: może być pomocą przy rozstrzygnięciu kwestii, związanych z poszczególnymi wydarzeniami politycznymi, przede wszystkim jednak stwarza podstawę do bardziej ogólnych wniosków na temat struktury władzy w czasach pierwszych Jagiellonów. J. Krzyżaniakowa zebrała informacje o takiej kategorii ludzi, która bywała pomijana — z braku danych — w większości dotychczasowych refleksji na temat wpływu instytucji i elit na politykę, fluktuacji elit, podziałów politycznych, jednym słowem w istotny sposób uzupełnia warsztat badacza socjologii władzy w późnośredniowiecznej Polsce. Biogramy zawierają podstawowe dane genealogiczne, prosopografię, oraz fakty z działalności kancelaryjnej i publicznej urzędników, z uwzględnieniem ich dalszych karier. Szkoda, że w zasadzie pomija się informacje o ich sytuacji majątkowej. W niektórych przypadkach można się było o nie pokusić zważywszy na rozmiary przeprowadzonej przez autorkę kwerendy źródłowej. Zresztą ustalenie czegoś pewniejszego o całym szeregu pracowników kancelarii nastręcza poważne trudności, o czym szerzej mówi się we wstępie do biogramów; tamże próbka charakterystyki środowiska urzędniczego (przydałoby się tu kilka tabel z rozkładem podstawowych cech socjologicznych grup urzędników w czasie). Cennym dodatkiem jest zbiór „danych do intinerariów” kierowników kancelarii, ustalonych w oparciu o dokumenty królewskie.

Z. M.

Jaroslav Vaniš, *Hospodaření královského města Loun v druhé polovině 15 století, Ústav československých a světových dějin ČSAV, Praha 1979, s. 239.*

Monografia J. Vaniša poświęcona jest stosunkom gospodarczo-finansowym miast Louny w latach 1450—1464. Podstawę źródłową pracy stanowi przede wszystkim rękopiśmienny zabytek „Liber rationum regalium civitatis Lunae” będący, jak podkreśla autor, kombinacją księgi podatkowej, czynszowej, gruntowej i rachunkowej. Źródło to zawiera informacje o wszystkich dochodach i wydatkach miasta.

Dochody miejskie dzieli autor na zwyczajne (z cel, myta, przemiału zboża, jarmarków, kramów, warsztatów rzemieślniczych, łaźni, czynszów chłopskich) oraz nadzwyczajne, uzyskane z prowadzonej przez samą gminę miejską działalności gospodarczej (rolnictwo, hodowla, gospodarka rybacka, przetwórstwo produktów rolno-hodowlanych). Autor podkreśla, że dla

gminy decydujące znaczenie miały dochody nadzwyczajne, uzyskiwane z produkcji roślinnej (przede wszystkim zboża, sprzedawanego na rynek zewnętrzny) oraz hodowli (sprzedaż zwierząt hodowlanych, wełny itp.). Autor dowodzi opłacalności tak prowadzonej działalności gospodarczej.

Prowadzenie przez miasto rozległej gospodarki rolno-hodowlanej było możliwe dopiero od drugiej ćwierci XV w. W okresie rewolucji husyckiej Louny weszły bowiem w posiadanie rozległych dóbr ziemskich należących poprzednio do okolicznych klasztorów. Na posiadaniu ziemi miasto budowało swe znaczenie i z tego m. in. powodu skłaniało się do taboryckiego odłamu husytów. Na krótko przed klęską husytów, w 1437 r. Louny usiłowały uzyskać u Zygmunta Luksemburczyka zatwierdzenie posiadania zawłaszczonych wsi. Z tej przyczyny miasto przeszło z kolei na stronę króla. Rewizja tytułów własności na początku lat pięćdziesiątych XV w. pozbawiła miasto większości posiadanych wsi. Miasto popierało Jerzego z Podiebrada mając nadzieję na ich odzyskanie. Po koronacji Jerzego odzyskało jednak tylko część wsi.

Książka Vaniša jest cennym przyczynkiem do poznania polityki gospodarczej miast czeskich w okresie rewolucji husyckiej — epoce wielkiej sekularyzacji. Niestety autor nie pokusił się o wyciągnięcie ogólniejszych wniosków w tym zakresie.

Praca zaopatrzona została w kilkadziesiąt zestawień tabelarycznych. Autor zebrał też wiele materiału z zakresu ówczesnych stosunków monetarnych i metrologii.

M. D.

Helmut Bräuer, *Die Stadtbevölkerung von Chemnitz zwischen 1450 und 1600*, Karl-Marx-Stadt 1978, s. 99.

Autor podjął interesującą próbę odtworzenia stanu zaludnienia ważnego ośrodka produkcji tekstylnej i metalurgicznej jakim było w szesnastowiecznej Saksonii Chemnitz (obecnie

Karl-Marx-Stadt). Nie ograniczył się tym do oszacowania liczby ludności, lecz podjął również rozważania na temat jej społecznego rozwarstwienia. Korzystał przy tym ze zróżnicowanych, niekiedy dotyczących tych samych lat — a więc wzajemnie się weryfikujących źródeł, pochodzących z archiwów w Karl-Marx-Stadt a także w Dreźnie, Zwickau i Görlitz. Zasadniczą podstawę ustaleń zawartych w pracy stanowią rejestry podatkowe: dla drugiej połowy XV w. księgi szosu, zaś dla XVI w. również rejestry podatków krajowych i tzw. *Turkensteuer* (te ostatnie obciążały kraje Rzeszy w następstwie wojen z Turcją).

Materiał piętnastowieczny pozwolił na wnioskowanie o zabudowie miasta. Np. w 1466 r. Chemnitz miało 449 zamieszkałych i opodatkowanych domów (103 na przedmieściach). W końcu XV w. liczba budynków wzrosła do blisko 600 (ok. 40% na przedmieściach). Rejestry podatkowe z XVI w. zawierają informacje nie tylko o właścicielach domów, lecz również o pozostałych ich mieszkańcach, także o czeladzi, komornikach a więc najszerszych warstwach ludności. Przyjmując jako typową pięcioosobową rodzinę mieszczańską, autor oszacował zaludnienie miasta w kilku przekrojach chronologicznych, między innymi w roku 1501 na około 3000, zaś w 1586 około 5000 mieszkańców.

Dalsze części pracy autor poświęcił analizie struktury społecznej miasta, widzianej przez pryzmat dochodów i obciążeń podatkowych poszczególnych grup ludności. Dokładnie przedstawił problematykę plebsu miejskiego, wyróżniając w nim 14 grup, począwszy od ubogich mistrzów cechowych i niższych urzędników miejskich a na żebrakach skończywszy. Pozostałych mieszkańców miasta podzielił również według kryteriów majątkowych, wyróżniając wśród nich trzy warstwy: drobne i średnie mieszczaństwo oraz *Oberschicht* (warstwa wyższa). Podział ten, dość sztuczny, nie pokrywa się w pełni z tradycyjnym — dzielącym społeczność miejską na plebs, pospółstwo i patrycjat. Operując przedstawionymi powyżej kategoriami autor próbuje odtworzyć strukturę zaludnienia całego miasta wraz z przedmieściami, a także niektórych ulic.